

*Ozanın doğum yıldönümünde
ve yeni ders yılının eşliğinde:*

Dağlarca'nın çocuk şiiirleri

Konur Ertop

Daha “Çocuk ve Allah”ta çocuğun dünyası geniş yer tutuyordu. Fazıl Hüsni Dağlarca'nın şiirinin bu parlak başlangıcında çocuk dünyayı sorguluyor, kavramaya çalışıyordu. Korkular duyuyordu. Dünyanın ve fizikötesinin sorunları çocuğun bakış açısından ele alınıyordu. Sık sık çocukluk anıları sergileniyordu. Çocuğun duyguları, duyarlığı yetişkin insanın içinde sürüp gidiyordu: “Ki hala yaşarım bir ayrılıkta o hayreti”.

Bu şiirler elbette çocuklar için yazılmamıştı. Ama belki çocukken okul kitabından “Ağır Hasta” şiirini okuyan bugünkü yetişkinler, kendilerini o çocuğun yerine koymuşlar, onunla birlikte ürpermiş, hastalanınca onun duyamsadıklarını yaşamışlardır: “Üfleme bana anneciğim korkuyorum / Dua edip, geceleri, / Hastayım ama ne kadar güzel / Gidiyor yüzer gibi, vücudumun bir yeri.

Niçin böyle örtmüşler üstümü / Çok muntazam, ki bana hüznün ve-

rir. / Ağarırken uzak rüzgarlar içinde / Oyuncaklar gibi şehir.

Gözlerim örtük fakat yüzümle görüyorum / Ağlıyorsun, nur gibi. / Beraber duyuyoruz yavaş ve tenha / Duvardaki resimlerle, nasibi.

Anneciğim, büyüyorum ben şimdi, / Büyüyor göllerde kemiş, / Fakat değnekten atım nerde / Kardeşim su versin ona, susamış.”

Dağlarca, şiir serüvenini özetleyen bir konuşmasında şu açıklamayı yapar: “İkinci yapıtımın (Çocuk ve Allah'ın) daha adında bile çocuklara dönük olduğumu açıklamışımdır. Çocukluk benim kimliğimdir.”

Başka yerlerde söyledikleri arasında konuyla ilgili olarak şunlar da göze çarpar: “Çocuk konusu, benim hep içimde sıcaklığını duyduğum en büyük konudur... Kalemi elime aldığım gündən beri, her zaman çocuğa dönük bir adamım. Karşımda her zaman bir çocuk var gibi... Kendimi her zaman biraz çocuk görmüşümdür. O çocuk duyarlığı içinde kalmışımdır... Çocuk şiiri yazarken gülümsüyorum ve daha başka bir sevinç duyuyorum.

Çocuk şiiri olabilir mi? Olabilir. Çocuk şiiri şudur: Çocuk şiirinde yapıyı, nesneliği, konuları, onun açısına göre daha ince seçmek, ilk duyarlılar, ilk özgürlükler, ilk ölçüler içinde yazmak gereklidir.”

Bütün bu birikim ve bu görüşler bir yandan onun şiirinde derin izleklerden birini oluşturmuş öte yandan doğrudan doğruya çocukokurlara seslenen bir dizi yapıt doğurmuştur.

Ozanın toplu yapıtları arasındaki “Çocuklarda Dizisi”nde (Tüm Zamanlar Yayıncılık) şu kitaplar yer almaktadır: “Kuş Ayak” (İlk basımlar: 1967), “Yazıları Seven Ayı” (1977), “Balina ile Mandalina” (1977), “Yaramaz Sözcükler” (1977), “İlkokul 1'deki” (1993), “Şeker Yiyen Resimler” (1980), “Göz Masalı” (1979),

"İlkokul 2'deki" (1981), "Güneşi Doğduran" (1981), "Arkaüstü" (1974).

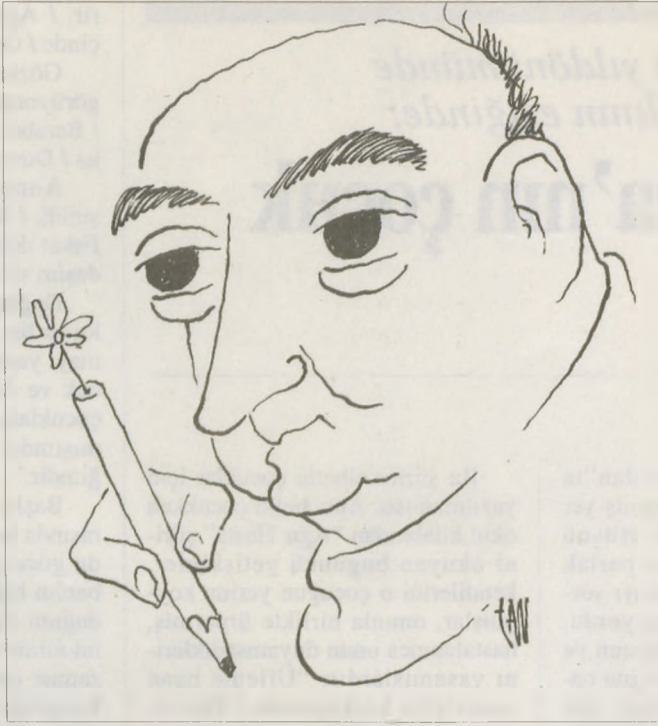
Listeden ozanın çocuklara yönelik kitaplarınının 1967'de başladığını, konuyla ilgili çalışmalarınının 1977 - 1981 yıllarında yoğunlaştığını, günümüzde de sürdüğünü anlıyoruz.

Kitaplardan bazıları türlü konularda şiirlerin derlemesidir, bazılarında ise şiirler anı, öykü, masal, oyun gibi türleri oluşturacak yolda birleşir.

Çocukların kural tanımaz, renkli, şaşırtıcı dünyasıdır canlandırılan. Hiçbir şey gerçekte olduğu gibi yani sıkıcı, tekdüze değildir. Olması gerektiği gibidir! Sevinç, umut doludur.

Çocuğun dünyasında yeri olan şeylerdir anlatılan: Ana başta olmak üzere aile bireyleri, okul - öğretmen, oyuncaklar, yiyecekler, ağaçlar, hayvanlar, ev, doğa, gemiler, uçaklar, renkler, sayılar, uyku, düş, gökyüzü, bulutlar... Çocuğun görebildiklerini yetişkinler görmez, çocuk kimsenin içinden çıkamayacağı sorular sorar. Dağlarca'nın vazgeçilmez zamanı gece sık sık kendini gösterir. Bir yönüyle karanlık ve korkutucudur o, öte yandan zengin düşlerin, verimli düşüncelerin beşiğidir. Uçsuz bucaksız.

Anıları - şiir türlerindeki yapıtlardan "Göz Masalı", çocuk Fazıl Hüsnü'nün 6 yaşlarında Konya'da sessiz sinema izlediği günlerin anılarını dile getirmektedir. Sapsarı beş kardeşin "Kara yılan" dediği çocuk, afacanlıklar eder, bir yaramazlığı yüzünden bir süre sinemaya gitmesi yasaklanır, sonunda beklediği izin çıkar: Gösteri o zamanki tatil günü olan cumalarıdır. Çocuk gözü sinemayı bir yandan kocaman bir karpuzun içi gibi görür bir yandan da insanın kendi içine benzetir! Salonda kadınlarla erkekler perdeyle bölünmüş yerlerde ayrı oturur. Börekler, köfteler çıkar ortaya. Gür sesli sinemacı

Tan Oral'ın çizgisiyle

perdede olup bitenleri açıklar. Arada da kimselerin dinlemediği öğütler sıralar. Film kopunca kimi zaman görüntüler tersinden izlenir. Bütün gördükleri, sonraki gösteriye kadar çocuğun düşlerini dolduracaktır...

Canlandırılan hayvanlar bizim birer benzerimizdir: "Yazıları Seven Ayı"nın kahramanı ayıcık, kendini okuma - yazma sevdasına

kaptırmıştır. Aralarına yaklaştığı insanlardan kötülük görür, bir sirke satılır. Kudurdu diye vurulacağı sırada ona yardım eden daha bozulup kötüleşmemiş bir insanoglu, bir çocuk olur. "Balina ile Mandalina" yalnızlığın ve sevginin öyküsüdür. Güçlü ile zayıf, en büyükle en küçük arasında arkadaşlığı, yardımlaşmayı anlatır. Ama iyilerin karşısına cana kasteden acımasız denizkurtları da çıkmakta gecikmez. "Arkaüstü" bir düşür: Çocuk uykusunda, doğa kurallarının değiştiğini algılar. Yere çekimi yoktur artık! Boşluğun içinde su gibi akar gider, arkaüstü.

Evlerin, yolların, ağaçların üstünde kuş gibi uçar. Gökyüzünü terlik gibi ayağına giyer. Başka gezegenleri dolaşır. Eşyanın düzeni altüst olmuştur. Sular gökyüzünü içer: giysiler, evler, taşıtlar, coğrafya değişmiştir. Sesler boyanır, renkler öter, gökler yeşerir... Barışın kardeşliğinin, mutluluğun yaşandığı bir öte dünya canlandırılır. Bir oyun olan "Yaramaz Sözcükler"de, yalnız yaşayan e-

Bloje Koneski ve Necati Zekeriya ile 1974 Struga Şiir Akşamları'nda.

mekli öğretmen anılarını yazmaya girişmiştir. Ancak sözcükler ona oyun oynamaya koyulur. Gündüz yazdıkları geceyein değişmekte, orasına burasına gelen sözcükler bambaşka anlamlar çıkarmaktadır ortaya. Ozanın "gerçek bir öykü" diye anlattığı olay sanki dizgi yanlışlarından, çevirilerdeki anlam değişmelerinden bir yakınmasıdır. Nitekim, "Ne olur / Bir dizesi / Bir dizesine uysa / Bozulmasa yazdıklarımdaki anlam" diyen kahramanımız Dağlarca'nın gerçekteki yayımcılarından, çevirmenlerinden yardım umar. Ama sözcüklerin anlam değiştiren oyunu sürüp gider. Bu arada sözcüklerin yeni sıralanışlarında zengin, şaşırtıcı imgeler, taze anlamlar yaratması hoş bir cümbüştür. Bir derstir yaramaz sözcüklerin vermeye çalıştığı: Daha doğru, daha güzel, daha aydınlık yazmaya, sözcükleri yerlerine daha yürekten koymaya çağırır uğraşanları.

Yalnızlık sık sık ortaya çıkan bir izlektir. "Şeker Yiyen Resimler"deki yaşlı kadın, çocukları ve torunları yurt dışında yaşayan biridir. Onun gözündeki gerçek başkalarının gördüklerine pek uymaz. Yüreğini dolduransa uçsuz bucaksız sevgidir.

"İlkokul 1'deki", "2'deki" dizisi çocuğun yaşamında bir gün evin yerini alıveren okulu, ana - babanın yerine geçen öğretmeni, oyunun yerine geçen dersleri konu edinir. "Çocuk şiirleri yazıyorum; yarınki okuyucularımı yetiştirmek için" diyen ozan, yetişkinlerin karşısında canlandırdığı dünyanın, tartıştığı sorunların ipuçlarını çocuklarla birlikte ele almaya girişir. Atatürk sevgisi, Atatürk'ün eylemi, önemi, bu yapıtlardan birini baştan başa doldurur. "Güneşi Doğduran" yurt sevgisine, yurdu geliştirmeye, ilerletmeye bir çağrıdır. Dayanışmayı, imeceyi öğretmek ister.

Dağlarca'nın çocuk şiirleri bir ozanın çocuklar düzeyine eğilip onlar için yazdıkları değildir yalnızca. Yetişkinin içindeki çocuğu sergileyen, insanoglunu daha yakından tanımamızı, daha iyi kavramamızı sağlayan ipuçlarıdır.

Bir eğitimci bu yapıtları okuyan çocukları bize anlatsa, Dağlarca'nın çocuk okurlarını konuşursa ne ilginç olur...

Çocuk Kitap

*Çok eskiden
Mavili yeşilli,
Çağlar içinde çağlar parlardı.
Kocaman bir ülkede, kocaman bir kitaplıkta
Mavili yeşilli
Bir kitap vardı.*

*Çocuk Kitap derlerdi ona,
Dururdu minicik,
Dev yapının binlerce kitabı arasında
Yitmiş gibiydi, yok olmuş gibiydi.
Dururdu minicik,
Yaşardı sonsuzluk üzre hep.*

*Bir gün bir hakan geldi kitaplığa
Kaf Dağları'nın arkasından sorguçlarla yüce,
En ulu kitabı bulmak için.
Aradı vezirleriyle birlikte, birer birer,
Bütün kitapların içini aradı,
En ulu kitabı bulmak için
Geçti parmaklarından yüzlerce yıllık düşünceler.*

*Yedi yıl yedi ayda hepsini inceledi bıkmadan yorulmadan,
Yoktu yok.
Kimi güneşi anlatıyordu, kimi toprağı,
Kimi böceği söylüyordu, kimi ağacı, kimi bilgileri uygarlıklarda,
Yoktu, yok.
Hakanın aradığı ulu anlam yoktu.*

*Birdenbire haykırdı hakan, elinde çocuk kitap,
Bu, dedi.
Elinde Çocuk kitap, gözlerinde yaşlar
Gerçeği bulmanın sınırsız esenliği içinde,
Bu, dedi,
Öptü, başına koydu yedi kez.*

*Hakan çıkınca, kitaplığın bilginleri,
Koştular yanına Çocuk kitabın,
Ak sakalları titrerken,
Işıldarken kalın camlı gözlükleri,
Koştular yanına Çocuk kitabın,
Tozlu rafından aldılar, açtılar.*

*Baktılar, içine sığdırmış ancak
Bir tek sözünü varlığını.
Baktılar,
Okudular yerden göğe,
Bir tek sözünü varlığını:
- Seviniz!*

Dağlarca'nın yayımlanmış en yeni şiiri: "İkili Adam"

Mustafa Öneş

Fazıl Hüsni Dağlarca, geçtiğimiz ay 80 yaşına girdi. Ama, ağustos ayı Varlık dergisinde yayımlanan konuşmasında, 84'ünde olduğunu söylüyor. Başlıca gerekçesi de, o güne değin basılmış kitaplarının sayıca 84'e ulaşması. Yaşını yaptıklarının sayısına dizinlediği (indekslediği) biçiminde bir çıkarım yapılabilir. Şu sıralar, oldukça üretken dönemlerinden birini yaşamakta. Şiirinin, yaşantısıyla başlattığı yarışmada durmadan arayış açtığı gözleniyor.

Yazımızda, 1 ağustos günlü Milliyet Sanat Dergisi'nin "En yeni yapıtları" bölümünde yer alan "İkili Adam" adlı şiirinden söz edeceğiz. Şiirin, geçen sürede Dağlarca için "en yeni"lik özelliğini çoktan yitirmiş olabileceğini düşünerek, başlığa "yayımlanmış" da ortacını eklemeyi gerekli gördük.

Şairin gelecekteki yapıtlarından hangisinde yer vereceğini bilmediğimiz bu tek ürün, hem içerik hem de biçim ve anlatım özellikleri bakımından, 1990 yılında yayımlanan 400 sayfalık Uzaklarla Giyinmek (Sıgmazlık Gerçeği) ile bağdaşıyor. Başlangıç ve bitiş dizelerinde küçümseyici anlamaya bürünen "biri" yinelemeleriyle sürdürülüşü de, aynı kitabın "Doğa / Yalnız gezenin biri", "Doğa / Kıskaçın biri" (Biri, s. 40) dizelerini çağ-

rıştırmakta.

"İkili Adam"ı yeterince anlayabilmek, Dağlarca'nın Uzaklarla Giyinmek (Sıgmazlık Gerçeği)'yle oluşturmaya çalıştığı evrendoğumu yakından tanımayı gerektirir ki, bu da adı geçen kitabı okumakla sağlanabilir ancak.

Özetle söylenirse, şiirde temel tutku ve yönelişlerimiz dile getiriliyor. Şair, varoluşları bazı varlıklara bağlı öğelere bile birer birim olmalarının sağladığı özel durumu göz önüne alıp belirli

kimlikler, kişilikler tanımakta. Ses için yakıştırılan "ağzı açığın biri" nitelemesi, gevezeliği, doyumsuzluğu, sürekliliği, hatta öfkeyi içeriyor. Su, yaşamsal önemi olan bir varlık. İyelik ekiyle sahiplenilen gece, gözü kapalı olduğundan ışığı algılayamayan biri. Yalnızlıksa, "uzaktaki gövdesizliğimiz", yani Tanrısal görevimiz.

İlk dört dizede geçen ses, su, gece, yalnızlık imgelerini birçok şair kendine özgü çağrışım düzeyi içinde art arda kullanmıştır. Dağlarca'nın özgün bir düşünceye yaslanan şiirindeyse yaşayan birer varlık olarak yepyeni görevler üstlenirler.

İkinci dize bölümünün başındaki "yalaz" imgesi, Uzaklarla Giyinmek (Sıgmazlık Gerçeği)'nde evreni doğurduğu ileri sürülen "Yaradılış Yangını"na anıttırıyor bize. Başlangıçtan beri insanı aydınlatarak geleceğe ilerleyen bir yalaz yeli bu. Aydınlanmanın kaynağına dönük öteki boyutunu ise özlem oluşturuyor.

Özlem, dört dizelik üçüncü bölümde aramak eylemiyle somuta yönelmiştir. Anlaşılan her şey, önceden nedensiz aldandığımızı gösterir. Yeni anlamlar da gelecekteki aldanmalara adaydır.

Dağlarca, beş dize-lik dördüncü bölümde, zaman zaman uyguladığı, okuru sarsarak şiirin sonuna doğru dikatının dağılmasını önlem ya da onun kafasında doğabilecek soruları kestirip karşılığını verme yöntemine başvuruyor. Burada, "yok olmak" ve "ölümsüzlük" görelilik kavramlarıyla "Seni görmeden" ve "gördükten sonra"ki durumların toplamı, "İkili Adam"ı veriyor. "Sen", "en uzaktaki gövdesizliğimiz"le eşanlamı.

Son üç dizede, "sevişmek" de "ses" düzeyine indirgenerek ölümsüz sevgiden ayrılıyor.

İkili Adam

*Ses ağzı açığın biri
Su yudum yudum biri
Gecem gözü kapalı biri
Yalnızlık en uzaktaki gövdesizliğimiz*

*Yalaz
En eskiden en yeniye dek
Yüzlerimizi aydınlatan biri
Esen yel
Özlem biri*

*Patikaların yolların aradığıdır
Sandalların, gemilerin gittiğidir
Uçakların, uçurların ulaştığıdır
Anlamak aldanan biri*

*Bu kim
Bunları söyleyen kim mi diyorsun
Seni görmeden önce yok olmuş biri
Seni gördükten sonra
Ölümsüz biri*

*Susmuyor ki sevişmek
Ses
Ağzı açığın biri*

